



## РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д-р Димитър Христов Тенчев *Академична длъжност, научна степен, име, презиме, фамилия;*

*ХИМИКОТЕРХНОЛОГИЧЕН И МЕТАЛУРГИЧЕН УНИВЕРСИТЕТ ВУ / научна организация;*

*ПН 3.8 Икономика и управление: Научна специалност „Икономика и управление“*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по *научна специалност „Икономика и организация на труда“ ПН „3.8. Икономика“*, в УНСС.

**Основание** за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №152/25.01.2024 г. на Ректора на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Мира Петрова Дончева**

Тема на дисертационния труд: **Усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар в България**

### 1. Информация за дисертанта

Мира Дончева се е обучавала по докторска програма към *катедра „Човешки ресурси и социална защита“ на УНСС, ПН „3.8. „Икономика“*, по *научна специалност „Икономика и организация на труда“*, съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1336./18.05.2022 г. Обучението е осъществено в *самостоятелна форма чрез индивидуално заплащане.*

- *Кратка биографична справка*

Не познавам лично Мира Дончева и това представяне е в резултат на приложени документи към процедурата за защита на дисертационния труд.

От представената автобиография съдя за богат практически опит и професионално развитие на Мира Дончева в частни и държавни

организации в различни сектори от националната икономика. Образованието ѝ, Бакалавър по „Стопанско управление“ и Магистър по „УЧР“ позволява да се впише адекватно в различните роли, които е заемала в своята реализация.

- *Заемани академични и други длъжности до момента (вкл. длъжности извън ВУ или научна организация).*
- *Кратка информация за изпълнението на индивидуалния план*

Наличните Справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ и Декларацията за научните и научно-приложни резултати постигнати от докторанта, ми дават основание да смятам, че тя е изпълнила успешно всички цели и задачи от своя индивидуален план за обучение.

## **2. Обща характеристика на представения дисертационен труд**

- *Структура, обем.* Представеният дисертационен труд е структуриран в три глави, увод, заключение в обем от 99 стр. Представени са и 2 приложения в обем от 5 стр. В литературната справка са посочени 78 източника. В разработката са представени 22 фигури. Първа глава е в обем от 23 стр., втора 42 стр. и трета – 24 стр. Видна е известна диспропорция в обема им.

- *Оценка за: актуалност на темата; целта; задачите; обекта; предмета; основната теза на дисертационния труд.*

Очевидна е високата актуалност на разглежданата тематика. Както авторката е подчертала, в съвременното българско общество, мястото на етноса е неосъзнато и, въпреки че има огромен потенциал, не се познават адекватно проблемите и не се прилагат релевантни мерки за ефективното и ефикасно оползотворяване на тези хора като работна сила. Световното познание е също непълно в този контекст, предвид спецификата на културната идентичност на ромите. Това обуславя и високата актуалност на изследователския труд, като наред с това и предлага и подходящи насоки за усъвършенстване на процесите на адаптиране на ромите в работната среда на организациите.

Докторантката адекватно е формулирала целта (обосноваване на необходимостта от усъвършенстване приспособимостта на ромите спрямо изискванията на трудовия пазар) и свързаните с нейното постигане 5 задачи.

Обект на изследването в дисертационния труд е ромският работник/служител и неговата приспособимост към изискванията на трудовия пазар.

Предмет на изследването е проучване и разкриване на възможности за усъвършенстване на приспособимостта на ромските работници/служители спрямо изискванията на техния работодател, както и изработването на теоретично-аналитична рамка за етническа приемственост на работното място.

Напълно адекватно са обосновани съществуващите ограничения в контекста на изследването.

Разбираемо е формулирана научната теза на дисертационния труд, а именно че в българските предприятия има наети ромски работници/служители, които не могат да разгърнат своя потенциал и техният принос е недостатъчен за повишаване на рентабилността на фирмата.

В глава първа много добро впечатление прави следното. Без експлицитно да акцентира върху типичните поведенчески характеристики на ромския етнос, авторката умело фокусира литературния обзор върху спецификата му по отношение на Мотивация, Дисциплина, Комуникативност, Отговорност, Адаптивност към работното място и т.н.

Разглеждайки специфичните особености на ромския етнос в България, във втора глава, авторката идентифицира успешно типичните черти на етноса в страната като интерпретира адекватно подходящите насоки за подпомагане на приспособимостта на неговите представители в работната среда на организациите, стъпвайки на общовалидните области на УЧР – обучение, въвличане (инкорпориране), мотивация, оценяване, кариерно развитие и прочее.

В същата глава е обособена като самостоятелна част и разработената методика и приложената методология за научното изследване. Коректно са дефинирани петте изследователски цели на методиката и очакваните отговори на формулираните 5 изследователски въпрос. Посочен е обектът на изследване, основната цел и подцелите, както и възприетите ограничения. По мое мнение би било по-добре тази част **да бъде обособена като самостоятелна глава на разработката** с общ обем от около 10 страници, като по този начин би се открил най-същественят принос на дисертационния труд, и би се намалила диспропорцията, посочена по-горе.

Трета глава е посветена на анализ на резултатите от проведените проучвания. Те без съмнение са релевантни, но би било по-разбираемо, ако в основния текст **се правят точни препратки** към съответните фигури, коя какво апликира, още повече, че самите фигури са разположени визуално добре от графична гледна точка.

Позволявам си да отбележа, че в Заключениеето **липсва собствена преценка** дали са постигнати формулираните в увода цел и задачи и дали е доказана изследователската теза.

- *Използвана научна литература (оценка на осведомеността на дисертанта по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд).*

Авторката демонстрира адекватна научна осведоменост и познаване на проблематиката, както и на базата на посочените 78 източника извежда логични акценти в процеса на изследването и апликирането на получените резултати от анализите в практически насоки за усъвършенстване на процеса на приспособяване на ромите в организационните дейности на фирмите.

### **3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати**

- *Акцентира се върху основните научни и/или научно-приложни резултати, постигнати в дисертационния труд.*

В дисертационния труд коректно са формулирани пет изследователски задачи в контекста на целта и научната теза на изследването. Получените резултати кореспондират с тези цели и реално обогатяват научното и научно-приложното познание.

**В цялост, дисертационният би спечелил повече, ако отчетливо се подчертава авторското мнение по разглежданите области.**

**В този контекст би било по-прегледно след всяка глава да бъдат изведени основните акценти, като изводи относно постигнатите резултати.**

- *Обръща се внимание на използваната методология.*

Цялостната методология на изследването е коректно проектирана и следвана в научната разработка. Подбраните методи и тяхното приложение са релевантни, което се доказва и от получените резултати.

Проектираните анкетни форми са приложени по отношение на двете заинтересовани страни – служители/работници и работодатели. Това дава по-пълнен обхват на различните гледни точки и потвърждава изследователската теза.

**Като препоръка бих добавил, по отношение на последващите научни интереси на авторката, да бъде разширен периметърът на изследването и в него да бъдат включени и други участници от работната среда.**

*Дава се оценка на изпълнението на поставените задачи и постигането на целта на дисертационния труд.*

По мое мнение поставените в началото на дисертационния труд цел и задачи са постигнати.

В този смисъл бих заключил, че дисертационният труд е едно релевантно завършено изследване и притежава характера на смислена научно-изследователска разработка с достатъчна научно приложна значимост.

#### **4. Оценка на научните и научно-приложни приноси**

- *Оценка за приносите, посочени от дисертанта*

Изведени са четири приноса. Те са коректно дефинирани и отговарят на постигнатите резултати. Бих ги определил, че имат предимно научно-приложен характер, а именно в контекста на анализа и синтеза на съществуващото научно познание в областта, относно критерия **Обогатяване на съществуващите научни знания.**

- *Акцентира се върху основните научни и/или научно-приложни приноси в дисертационния труд.*

Позволявам си да предложа редактиране на първия принос, а именно:

Доказана е значимостта на разглежданата проблематика, свързана с приспособимостта на ..... и са идентифицирани съществени дефицити от управленски знания, умения и подходи за нейното усъвършенстване.

#### **5. Оценка на публикациите по дисертацията**

- *Посочват се публикациите*

Представени са три самостоятелни публикации на авторката, които са публикувани в значими научни издания. И трите са в контекста на дисертационния труд и притежават необходимите качества:

Студии

1. Дончева, М. 2020. Исторически и съвременни методи за интегриране на ромите в Европа и България. Ново знание, ВУАРР - Пловдив, бр. 1. Обем 31 стр.

Статии

1. Дончева, М. 2021. Приспособимостта на ромите спрямо изискванията на пазара на труда в България. Панорама на труда, бр. 1. Обем 9 стр.

2. Дончева, М. 2020. Необходими умения за подобряване на адаптивността на ромите към изискванията на пазара на труда. Годишник

на Академично издателство „Талант“, ВУАРР - Пловдив, том 8. Обем 19 стр.

- *Дава се оценка на степента на разпространение на получените резултати в научната литература.*

Не са представени цитирания от научната гилдия или отзиви от бизнеса. Самият факт, че са анкетирани множество бизнес единици и работещи, доказва отново актуалността на проблематиката ѝ. Това от своя страна предполага още по-широко разгръщане на изследванията и усъвършенстване на подходите за справяне с това предизвикателство.

## **6. Оценка на автореферата**

- *Дава се оценка на коректността и степента на отразяване на съдържанието на дисертационния труд в автореферата.*

Авторефератът е представен в съответствие с изискванията и стандартите на закона и УНСС и притежава всички необходими реквизити. Отражава напълно коректно и в достатъчна степен съдържанието на дисертационния труд.

## **7. Критични бележки, препоръки и въпроси**

Не бих отправил съществени критични бележки, касаещи концептуалното съдържание на дисертационния труд. Академичният стил на изказване е поддържан в цялата разработка с малки изключения. Обобщените резултати след обработката на анкетните форми доказват по недвусмислен начин, че дисертацията е резултат от личния труд на докторантката. Не се установяват елементи на плагиатство.

Препоръките, които смятам за целесъобразни са посочени в текста на Рецензията.

**Въпрос:** Очаква ли авторката и в каква посока, промяна в работата на организациите в контекста на усъвършенстване на приспособимостта на ромите към изискванията на трудовия пазар, с широкото навлизане на изкуствения интелект в нашия живот?

## **8. Заключение**

В заключение искам да декларирам своята твърда **положителна оценка** за представения от Мира Петрова Дончева дисертационен труд. Постигнатите резултати, направените изводи и обобщения и

дефинираните приноси са напълно адекватни. Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за организацията и провеждането на конкурси за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в УНСС и покрива наукометричните показатели за придобиването на образователна и научна степен "доктор".

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури **да гласува положително и да присъди** на Мира Петрова Дончева образователна и научна степен „доктор“ по ПН „3.8. Икономика“, научна специалност „Икономика и организация на труда“

Дата / място

Подпис: .....



**R E V I E W**

**From: Prof. Dr. Dimitar Hristov Tenchev Academic position, scientific degree, first name, last name, last name;**

**CHEMICAL TECHNOLOGICAL AND METALLURGICAL UNIVERSITY VU / scientific organization;**

**PN 3.8 Economics and management: Scientific specialty "Economics and management"**

**Regarding: dissertation work for the award of the educational and scientific degree "doctor" in the scientific specialty "Economics and organization of labor" PN "3.8. Economics", in UNSS.**

**Reason for presenting the review:** participation in the composition of the scientific jury for the defense of the dissertation according to Order No. 152/25.01.2024 of the Rector of the UNSS.

**Author of the dissertation: Mira Petrova Doncheva**

**Dissertation topic: Improving the adaptability of the Roma to the requirements of the labor market in Bulgaria**

**1. Information about the dissertation student**

Mira Doncheva was trained in a doctoral program at the Department of "Human Resources and Social Protection" of the UNSS, PN"3.8. "Economics", in the scientific specialty "Economics and labour organization", according to the Order of the Vice-Rector for the NID of the UNSS No. 1336./18.05.2022. The training was carried out in an independent form through individual payment.

**• *Brief biographical reference***

I do not know Mira Doncheva personally and this presentation is the result of attached documents to the procedure for the defense of the dissertation work.

From the presented CV, I judge that Mira Doncheva has extensive practical experience and professional development in private and state organizations in various sectors of the national economy. Her education, Bachelor in "Business Administration" and Master in "HRM" allows her to fit in adequately in the various roles she has occupied in her career.



- *Academic and other positions held to date (including positions outside the university or scientific organization).*

- *Brief information on the implementation of the individual plan*

The available Certificate of fulfilment of the minimum national requirements for the acquisition of the ONS "Doctor" and the Declaration of the scientific and scientific-applied results achieved by the doctoral student, give me reason to believe that she has successfully fulfilled all the goals and tasks of her individual study plan.

## **2. General characteristics of the presented dissertation work**

- *Structure, volume.*

The presented dissertation work is structured in three chapters, introduction, conclusion in a volume of 99 pages. 2 appendices in a volume of 5 pages are also presented. 78 sources are indicated in the literature reference. 22 figures are presented in the development. The first chapter is 23 pages long, the second 42 pages and the third 24 pages. There is a certain disproportion in their volume.

- *Assessment for: topicality of the topic; the purpose; the tasks; the object; the subject; the main thesis of the dissertation*

The high topicality of the topic under consideration is obvious. As the author has emphasized, in modern Bulgarian society, the place of ethnicity is not realized and, although it has a huge potential, the problems are not adequately known and relevant measures are not applied for the effective and efficient utilization of these people as a workforce. World knowledge is also incomplete in this context, given the specificity of the Roma cultural identity. This determines the high relevance of the research work, as well as offering appropriate guidelines for improving the processes of adaptation of Roma in the working environment of organizations.

The doctoral student has adequately formulated the goal (substantiation of the need to improve the adaptability of the Roma to the requirements of the labour market) and the 5 tasks related to its achievement.

The object of research in the dissertation work is the Roma worker/employee and his adaptability to the requirements of the labour market.

The subject of the study is the study and disclosure of opportunities for improving the adaptability of Roma workers/employees to the requirements of their employer, as well as the development of a theoretical-analytical framework for ethnic continuity in the workplace.

Existing limitations in the context of the study are fully justified.

The scientific thesis of the dissertation work is clearly formulated, namely that in Bulgarian enterprises there are employed Roma workers/employees who cannot develop their potential and their contribution is insufficient to increase the company's profitability.

In chapter one, the following makes a very good impression. Without explicitly emphasizing the typical behavioural characteristics of the Roma ethnic group, the author skilfully focuses the literature review on its specifics in terms of Motivation, Discipline, Communicability, Responsibility, Adaptability to the workplace, etc.

Examining the specific features of the Roma ethnic group in Bulgaria, in the second chapter, the author successfully identifies the typical features of the ethnic group in the country by adequately interpreting the appropriate guidelines for supporting the adaptability of its representatives in the working environment of organizations, stepping on the general areas of HRM - training, involvement (incorporation), motivation, evaluation, career development and more.

In the same chapter, the developed methodology and the applied methodology for the scientific research are separated as an independent part. The five research objectives of the methodology and the expected answers to the formulated 5 research questions are correctly defined. The object of research, the main objective and the sub-objectives, as well as the perceived limitations, are indicated. In my opinion, it would be better to separate this part as an independent chapter of the development with a total volume of about 10 pages, thus highlighting the most essential contribution of the dissertation work, and reducing the disparity indicated above. above.

The third chapter is dedicated to the analysis of the results of the conducted studies. They are no doubt relevant, but it would be more understandable if in the main text precise references are made to the relevant figures, who applies what, especially since the figures themselves are laid out visually well from a graphical point of view.

I allow myself to point out that the Conclusion lacks its own judgment as to whether the goals and objectives formulated in the introduction have been achieved and whether the research thesis has been proven.

- *Scientific literature used (assessment of the dissertation's awareness of the issues considered in the dissertation).*

The author demonstrates adequate scientific awareness and knowledge of the issue, as well as, based on the indicated 78 sources, brings out logical highlights in the process of the research and the application of the results of the analyses in practical guidelines for improving the process of adaptation of the Roma in the organizational activities of the companies.

### **3. Evaluation of the obtained scientific and scientific-applied results**

- *Emphasis is placed on the main scientific and/or scientific-applied results achieved in the dissertation work.*

In the dissertation, five research tasks are correctly formulated in the context of the purpose and scientific thesis of the study. The obtained results correspond to these goals and really enrich scientific and scientific-applied knowledge.

**Overall, the dissertation would gain more if the author's opinion on the subject areas were more clearly emphasized.**

**In this context, it would be more clear if, after each chapter, the main highlights are presented as conclusions about the results achieved.**

- *Attention is paid to the methodology used.*

The overall research methodology is correctly designed and followed in the scientific development. The selected methods and their application are relevant, which is proven by the obtained results.

The designed survey forms are applied to the two interested parties – employees/workers and employers. This gives a fuller scope to the different viewpoints and confirms the research thesis.

**As a recommendation, I would add, regarding the subsequent scientific interests of the author, to expand the perimeter of the research and to include other participants from the working environment.**

*The performance of the assigned tasks and the achievement of the goal of the dissertation work are evaluated.*

In my opinion, the goals and tasks set at the beginning of the dissertation have been achieved. In this sense, I would conclude that the dissertation work is a relevant completed study and has the character of a meaningful research development with sufficient scientific applied significance.

#### **4. Evaluation of scientific and scientific-applied contributions**

• *Evaluation of the contributions indicated by the dissertation student*

Four contributions are derived. They are correctly defined and correspond to the achieved results. I would define them as having primarily a scientific-applied nature, namely in the context of the analysis and synthesis of existing scientific knowledge in the field, regarding the **Enrichment of existing scientific knowledge criterion**.

• *Emphasis is placed on the main scientific and/or scientific-applied contributions in the dissertation work.*

I would like to propose an edit to the first contribution, namely:

The significance of the problem under consideration, related to the adaptability of the Roma to the requirements of the labour market in Bulgaria, has been proven and significant deficits in managerial knowledge, skills and approaches for its improvement have been identified.

#### **5. Evaluation of dissertation publications**

• *Publications are indicated*

Three independent publications of the author are presented, which were published in significant scientific publications. All three are in the context of the dissertation work and possess the necessary qualities:

Studios

1. Doncheva, M. 2020. Historical and contemporary methods for the integration of Roma in Europe and Bulgaria. New knowledge, VUARR - Plovdiv, no. 1. Volume 31 p.

Articles

1. Doncheva, M. 2021. The adaptability of the Roma to the requirements of the labor market in Bulgaria. Panorama of work, no. 1. Volume 9 p.

2. Doncheva, M. 2020. Necessary skills to improve the adaptability of Roma to the demands of the labor market. Yearbook of Academic Publishing House "Talent", VUARR - Plovdiv, volume 8. Volume 19 pages.

- *An assessment of the degree of dissemination of the obtained results in the scientific literature is given.*

No scientific guild citations or business reviews are presented. The very fact that many business units and workers were surveyed proves once again the relevance of its problematic. This, in turn, implies an even wider deployment of research and improvement of approaches to deal with this challenge.

#### **6. Evaluation of the autoref**

- *The correctness and degree of reflection of the content of the dissertation work in the abstract is assessed.*

The abstract is presented in accordance with the requirements and standards of the law and the UNSS and has all the necessary details. It reflects completely correctly and to a sufficient extent the content of the dissertation work.

#### **7. Criticisms, recommendations and questions**

I would not make significant critical remarks regarding the conceptual content of the dissertation. The academic style of speaking is maintained throughout the development with few exceptions. The summarized results after processing the questionnaires prove unequivocally that the dissertation is the result of the doctoral student's personal work. No elements of plagiarism are detected.

The recommendations that I consider appropriate are indicated in the text of the Review.

**Question:** Does the author expect, and in what direction, a change in the work of organizations in the context of improving the adaptability of the Roma to the demands of the labour market, with the widespread entry of artificial intelligence into our lives?

#### **8. Conclusion**

In conclusion, I would like to declare my firm positive assessment of the dissertation work presented by Mira Petrova Doncheva. The results achieved, the conclusions and generalizations made and the contributions defined are fully adequate. The dissertation meets the requirements of the RASRB and the Regulations for the organization and holding of competitions for the acquisition of scientific degrees and the occupation of academic

positions at the UNSS and covers the scientometric indicators for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor".

**I take the liberty of proposing to the honourable Scientific Jury to vote positively and award Mira Petrova Doncheva an educational and scientific degree "Doctor" according to PN "3.8. Economics", scientific specialty "Economics and Labor Organization".**

Date / place

**Signature: .....**